

Rodiče školí rodiče v ABA s podporou RUBI-PT programu

Mgr. Vendula Malaníková & doc. PhDr. Karel Pančocha, MSc., Ph.D

Institut výzkumu inkluzivního vzdělávání
Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity v Brně

ABSTRAKT

Program Rodiče školí rodiče, poskytuje možnost proškolení pro rodiče dětí s poruchami autistického spektra (PAS) a vytváří mezi nimi systém vzájemné podpory. Jedná se o školení rodičů v oblasti aplikované behaviorální analýzy (ABA). Proškolení rodiče se pak stanou sami školiteli a s podporou odborníků připraví a provedou školení dalších rodičů.

The RUBI-PT curriculum bylo vytvořeno skupinou the Research Units in Behavioral Intervention (RUBI) Autism Network. Jedná se o tým expertů, jež se zabývají problematikou PAS. Členové týmu RUBI pracují na pěti univerzitních centrech v USA. Osnovy byly úspěšně použity v řadě studií, což prokazuje hodnotu programu jako nástroje pro vzdělávání rodičů. Program zahrnuje školení s využitím praktických aktivit a video záznamů, návštěvy doma či dálkovou podporu pro rodiče. Kompletní program zahrnuje více než 15 individuálních školení.

Program Rodiče školí rodiče, aplikovaný na prostředí České republiky, je však pouze úvodem do programu a zahrnuje 5 lekcí pro rodiče. Osnovy programu jsou založeny na principech ABA. Zahrnují témata, která se týkají dětí všech věkových kategorií. Program má však největší přínos pro rodiče dětí do 12 let.

VÝZKUMNÝ CÍL A ÚČASTNÍCI

- Aplikovaná behaviorální analýza (ABA) je vědní disciplínou, která vychází z teorie behaviorismu. Dle studií byly pozitivní výsledky zaznamenány v oblasti rozvoje kognitivních funkcí, sociálních dovedností, komunikace, školní připravenosti, při hře či rozvoji motoriky. Behaviorální strategie jsou efektivní při eliminaci problémového chování a rozvoji funkčního chování (Sundberg a Partington, 2010).
- Pro každé dítě s PAS, bez ohledu na míru jeho postižení, zůstává klíčovým momentem volba intervence, která by zajistila maximální rozvoj jeho potenciálu.
- Hlavním cílem programu Rodiče školí rodiče je rozšířit povědomí o behaviorálních postupech a vědecky podložené intervenci mezi rodiče a další pečující o děti s poruchou autistického spektra (PAS):
  - Zlepšení kompetencí rodičů či dalších pečujících při práci s dítětem s PAS.
  - Získání strategie a postupů pro eliminaci problémového chování.
  - Možnosti posílení chování, jež je žádoucí podpořit a zvýšit jeho výskyt.
- Využitím pyramidového školení rodičů můžeme docílit zvýšení kompetence u rodičů a dalších členů rodiny. Díky strukturovanému předávání principů ABA dochází k rozšíření povědomí o této vědecké metodě.
- Možnost zapojení se do programu Rodiče školí rodiče je často první pomoc pro rodiny, jejichž dítěti byla diagnostikována neurovývojová porucha.
- Andzik and Cannella-Malone (2017) popisuje využití pyramidového školení pro pracovníky s jedinci s PAS. Odborník vyškolí pracovníka, který následně získané vědomosti přenáší k dalším svým kolegům. Toto školení je podloženo 14 studiemi, jež poukazují na funkčnost a možnost adaptace do více oblastí sociálních či jiných služeb.
- Účastníci Programu Rodiče školí rodiče musí splňovat následující kritéria:
  - Školení jsou určena pro rodiče či pečující o jedince s PAS.
  - Účastníci programu jsou vybráni do studie bez dřívější znalosti principů aplikované behaviorální analýzy.
  - Účastníci programu projeví osobní zájem o zapojení se do studie a přistupují ke školení s kladným přístupem.

OBSAH LEKCÍ A MATERIÁLNÍ ZAJIŠTĚNÍ

- Program Rodiče školí rodiče vychází z programu RUBI –PT. Kompletní program obsahuje 15 lekcí, pro naše účely bylo vytvořeno pět základních lekcí, jež obsahově odpovídají našemu cíli a zaměření.
- Školení obsahuje pět dvouhodinových lekcí. Každá lecke je obsahově opřena o powerpointovou prezentaci. Školení je doprovázeno modelovými videi, praktickými úkoly a závěrečným shrnutím lekce.
- Ukázková videa jsou převzata z originálního RUBI – PT programu. Pro naše využití jsou doprovázena českými titulky.

Lekce 1

- ABC model (Co je to antecedent, chování a následek?)
- Funkce nebo důvod problémového chování.
- Hodnocení funkce chování.
- Behaviorální plán podpory.

Lekce 2

- Vyhýbání se specifickým situacím, místům, lidem.
- Kontrola prostředí.
- Postup po malých krůčcích.
- Změna sledu událostí.
- Reakce na prvotní náznaky problému.
- Změna způsobu, jak klást požadavky a reagovat.
- Zaměření na ustavující situace.
- Využití vizuálních nebo sluchových podnětů.

Lekce 3

- Posílení, typy posílení.
- Jak vybrat posílení.
- Podplácení vs. Posílení.
- Kroky jak použít posílení u změny chování dítěte

Lekce 4

- Herní dovednosti a strategie pro společné hraní.
- Jak připravit čas na hru.
- Jak budovat spolupráci.
- Co dělat, když je dítě podrážděné a nechce spolupracovat.

Lekce 5

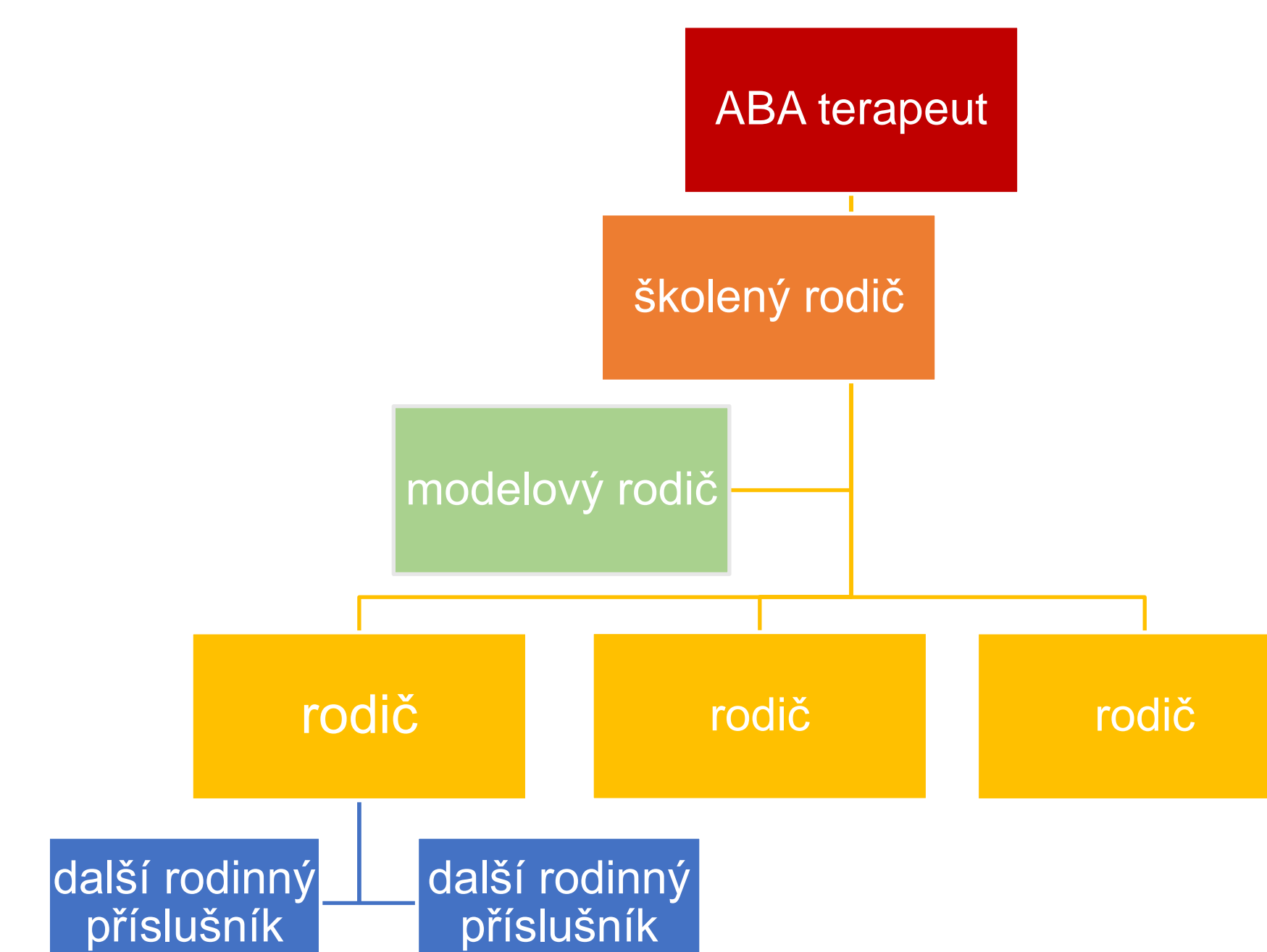
- Shrnutí následků.
- Plánované ignorování.
- Potenciální problémy s používáním plánovaného ignorování.
- Druhy plánovaného ignorování.

VÝZKUMNÁ METODA A SBĚR DAT

- Před začátkem školení je s každým účastníkem probrán a podepsán informovaný souhlas s výzkumem a zpracováním osobních údajů.
- Každý účastník školení vyplní vstupní formulář, jež obsahují osobní anamnézu a informace o dítěti. Jedná se o:
  - Formulář pro záznam problémového chování
  - Dotazník popisující domácí situace
  - Přehled vzdělávacích a intervenčních služeb
- Hlavním zdrojem výzkumných dat je vědomostní test, který obsahuje 27 otázek. Test je rozdělen do pěti kategorií dle obsahu lekcí. Každý účastník vyplňuje vždy před i po absolvování lekce tento test. Počet bodů za správné odpovědi nám může nastínit funkčnost lekcí a případný posun v kompetencích účastníků programu.
- Výsledky testů jsou průběžně zaznamenávány do spojnicových grafů.
- Veškeré materiály i vědomostní testy jsou přístupny online v systému Canvas. Účastníci tak mají přístup ke vzdělávacím materiálům a jejich zprostředkování je jednodušší a rychlejší. Každému rodiči je přiděleno přihlašovací jméno a přístupové heslo.

PRŮBĚH ŠKOLENÍ

- Program Rodiče školí rodiče probíhá pyramidovým systémem. Školení je rozděleno do čtyř vrstev. Nejdříve terapeut se vzděláním v aplikované behaviorální analýze vyškolí rodiče, jež má zájem své získané znalosti předat dalším účastníkům programu. Tento rodič si své schopnosti školit další rodiče vyzkouší na modelovém rodiči, jež není zapojen do výzkumu. V případě, že zkušební lekci provede alespoň na 80% správně (zkušební lekci hodnotí ABA terapeut), může začít školit další rodiče. Předpokládá se, že ten se o své nové dovednosti podělí s dalšími rodinnými příslušníky či pečujícími o dítě s PAS.
- Tento postup probíhá u každé z pěti lekcí. Funkčnost cyklu je hodnocena na základě vědomostních testů, jež vyplňuje školící rodič, i rodiče, jež jsou školeni.
- U všech částí školení je přítomen výzkumný pracovník programu, který program koordinuje a zajišťuje harmonogram.
- Předávání vědomostí a dovedností získaných v programu směrem od rodiče k dalším členům rodiny, již není kontrolováno výzkumníky programu.

ZÁVĚR A PLÁNY DO BUDOUCNA

- Aktuálně jsou do výzkumu zapojeni tři účastníci. Vzhledem k epidemiologické situaci v České republice na jaře 2020, jsme byli nuceni pozastavit na určitou dobu program Rodiče školí rodiče. Nouzový stav neumožnil poskytovat kontaktní školení.
- Jelikož je nyní, na podzim 2020, situace obdobná, rozhodli jsme se spustit školení online formou. S využitím online platformy ZOOM aktuálně probíhají zkoušky školení a jejich funkčnost.
- Nastalá situace je pro většinu účastníků nová a je třeba vymezit čas pro přizpůsobení se tomuto stylu školení.
- Je důležité počítat s technickou zdatností účastníků. Často může být pro účastníky programu připojení se k online školení komplikované. Je třeba počítat s technickou podporou z naší strany a možnými zkouškami spojení před samotným školením.
- Je třeba podniknout další kroky na podporu rodičů, kteří mají zájem se zapojit do projektu a nemají dostatečné IT vybavení pro online školení. Jedním z hlavních cílů je zlepšení podmínek pro účastníky programu, právě v oblasti technického vybavení.
- Díky přechodu do online prostředí jsme zvýšili dostupnost školení pro rodiče, jež žijí v méně dostupných lokalitách nebo mají jiné komplikace s dopravou do místa školení.

LITERATURA

- Andzik, N. and Cannella-Malone, H.I. (2017) 'A Review of the Pyramidal Training Approach for Practitioners Working With Individuals With Disabilities', *Behavior Modification*, 41(4), pp558-580
- Cooper, J. O., Heron, T. E., a Heward, W. L. (2007). Applied behavior analysis (2nd ed). In (2nd ed). Upper Saddle River, N.J.: Pearson/Merrill-Prentice Hall.
- Sundberg, M. L., a Partington, J. W. (2010). Teaching Language to Children With Autism or Other Developmental Disabilities (Re-edited 1998 Edition (v.7.2.)). In (Re-edited 1998 Edition (v.7.2.)). Concord, CA: AVB Press.
- The RUBI Autism Network [online], <https://www.rubinetwork.org/training/training-in-rubi/>

KONTAKTY

- Pro další informace týkající se tohoto výzkumu prosím kontaktujte první autorku: malanikovavendula@gmail.com